

Argumenti bez osnove

VLADIMIR ŽERJAVIĆ

Umirovljeni savjetnik Ujedinjenih naroda, Zagreb,
Republika HrvatskaAutor iznosi protuargumente na navode u knjizi Kazimira
Katalinića o žrtvama drugoga svjetskog rata.

Kazimir Katalinić je svoju knjigu *Argumenti — NDH, BiH, Bleiburg i genocid*, koju je izdao časopis *Republika Hrvatska*, Zagreb, 1993., najprije promovirao u Europskom domu, a potom i na televiziji i ponovno 13. listopada na tribini Instituta za primijenjena društvena istraživanja. Javno je iznio ono što je i u knjizi napisao — »mnoge pogreške« objavljene u mojoj knjizi *Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu*, izdanoj 1989. godine. Budući da mi je na tribini 13. listopada bilo onemogućeno da upozorimo na neosnovanost Katalinićevih »argumenata« i njegovih izračuna ratnih gubitaka u NDH u drugom svjetskom ratu, to želim učiniti ovim napisom kako bi se javnost upoznala i s mojim argumentima i tako sama zaključila koji su argumenti, odnosno rezultati vjerodostojni.

Neću se osvrnuti na Katalinićeve političke meditacije, sadržane u prvom dijelu njegove knjige, iako one — zapravo — predstavljaju polazna stajališta i ciljeve, koje on želi još i računom potvrditi i koje ga dovode do toga da sve Muslimane islamske vjeroispovijesti koji žive u BiH i Hrvatskoj proglašava Hrvatima, što potvrđuje da ne uvažava stvarnost, nego svoje osobne imaginacije. Jedino želim upozoriti da je u tom dijelu njegov brojčani podatak naveden na str. 64. za pučanstvo Banovine Hrvatske iz godine 1931. od 3.975.725 netočan, jer službeni podatak daje brojku 4.024.601, dakle 49.000 više stanovnika nego što iskazuje Katalinić. Na dio knjige pod naslovom »Hrvatske i srpske žrtve 1941—1945« od str. 85. do 149. iznosim sljedeće primjedbe i korekcije.

1. Bruno Bušić i žrtve rata

Na str. 85. navodi se da je prvo B. B. u zagrebačkom Hrvatskom književnom listu (god. 2., br. 15) objavio 1969. podatak od 185.327 kao broj sveukupnih žrtava na području SR Hrvatske (po meni izračunati iznose

271.000), a da je »drugo iznenađenje priredio kasnije dr. Franjo Tuđman sličnom objavom podataka«. Da to nije točno, dokazuju navodi u knjizi dr. F. Tuđmana:¹ »U orisanim povijesnim okolnostima postavio sam godine 1965. i problem ratnih žrtava, a s njima i jaseno-vačkog mita — nasuprot ishitrene tvrdnje J. Šašića, iza koje se krije tek providna namjera da bi me mogao strpati pod skut antikomunističkih i nacionalističkih pozicija, nije Bruno Bušić svojim pisanjem 1969. otvorio problem žrtava već sam to učinio ja spomenute 1965. godine.« I dalje: »Radi rješavanja važnih zadataka pred kojim sam 1965. stajao, i kao direktor Instituta i kao član sekretarijata Glavnog odbora SUBNOR-a i kao član komisije za historiju CK SKH, zadužio sam generala J. Kajića, moga pomoćnika za dokumentaciono-arhivski sektor, da iz Republičkog zavoda za statistiku pribavi rezultate Popisa žrtava rata 1941—1945', koji su tamo već bili sumirani, a trebalo je da budu objavljeni u cjelini za SFRJ.«² A i inicijativa za Bušićevo objavljivanje potekla je od dr. Tuđmana.

2. Metode i rezultati Kočovića i Žerjavića

Katalinić navodi da sam ja »slijedio istu metodologiju, kao i dr. Kočović«, ali da sam ja »broj nastradalih Hrvata izračunao nešto manji, a Srba čak veći od onog što je izračunao dr. Kočović«.

Da je Katalinić bolje proučio Kočovićeve i moju knjigu, mogao je ustanoviti da smo se obojica koristili istim početnim statističkim podacima za godinu 1931., ali su nam se razlikovale metode u izračunavanju broja stanovnika za 1941. i 1948., pa nam se stoga razlikuju i rezultati. U mom »Osvrtu na studiju dr. Kočovića« — u knjizi i izdanoj 1989. — na str. 172. do 177. ja sam to i detaljno izložio, a dr. Kočović u Uvodu u jugoslavenskom izdanju³ to i potvrđuje. Dr. Kočović je učinio dvije velike pogreške, i to:

a) kod Hrvata: Pretpostavio je da su kotarevi Biograd i Preko bili pod Italijom, pa je stoga kod izračunavanja gubitaka Hrvatske u odnosu na popis izvršen 1948. dobio za 56.000 veće gubitke Hrvata na predratnom teritoriju (a veći broj stanovnika na novopripojenim područjima; njegov broj je 317.000 a moj 261.000). Stoga, ako od Kočovićeve broja gubitaka Hrvata od 207.000 odbijemo tih 56.000, to znači da bi po ispravljenom računu dr. Kočovića gubici Hrvata iznosili samo 151.000, dok su po mojem računu oni 192.000, dakle 41.000 viši;

b) kod Srba: Dr. Kočović je za grad Beograd zajedno sa Zemunom i Pančevom računao prirast na broj stanovnika iz popisa 1931., a nije uzeo u

¹ *Bespuća povijesne zbiljnosti*, Nakl. zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1990., 53—54.

² Više o cijeloj problematici popisa izvršenog 1964. na zahtjev Njemačke, može se naći u knjizi dr. Tuđmana, časopisu *Danas* od 21. studenoga 1989. i mojoj knjizi *Opsesije i megalomanije oko Jasenovca i Bleiburga*, »Globus«, Zagreb, 1992.

³ Drugo, jugoslavensko izdanje, dr. Kočovića izdala je Svjetlost, Sarajevo, 1990. godine.

obzir pridošlo stanovništvo objavljeno u Statističkom godišnjaku 1938./39., u kojem je vidljivo da je broj od 289.000 za ta tri grada potkraj 1938. narastao na 409.000, a do 31. ožujka 1941., vjerojatno, i na 425.000, dok je on prirast računao na samo 14.000, stoga je logično da sam ja dobio veće gubitke Srba nego što ih je iskazao dr. Kočović. Razlike se pokazuju i kod svih republika i pokrajina, jer on i za njih nije uzimao unutrašnje migracije koje su registrirane u Statističkom godišnjaku 1938./39. po banovinama.

Stoga s indignacijom odbijam Katalinićevu insinaciju da sam izračunavao tako »da bi lakše tadašnja vlast prihvatila moje brojeve, morao ih malo i 'naštímavati'«!

3. Popis iz 1931. godine, prijevare i falsifikati

Katalinić navodi da smo Kočović i ja učinili najveću pogrešku uzimanjem službenog popisa izvršenog 31. ožujka 1931. kao osnovu za daljnje izračunavanje kretanja broja stanovništva. On tvrdi da su svi popisi objavljeni u statističkim godišnjacima ne samo nepouzdana nego da su i s namjerom ponajviše ispravljani u korist pravoslavnih po vjeri i Srba po nacionalnosti. Prvo treba imati na umu da u Hrvatskoj i BiH popisivači i službenici u banovinskim statističkim uredima nisu bili samo pravoslavni, odnosno Srbi, te da su podaci o novorodenima i umrlima dolazili iz vjerskih župnih ureda (katoličkih, pravoslavnih, muslimanskih i drugih), u razdoblju između dva rata, pa se u toj cijeloj strukturalnoj mreži dobivanja statističkih podataka nije mogla provoditi namjera pojedina, ako je uopće i postojala. Uostalom, za Hrvatsku i Slavoniju, te Dalmaciju i BiH izvršeni su popisi 1921. godine po istim statističkim jedinicama, županijama, kotarevima kao i oni za Austro-Ugarske 1900. i 1910., a popise iz 1921. i 1931. prihvatila je u cijelosti i Banovina Hrvatska, NDH, SFRJ i sadašnja Republika Hrvatska i BiH, pa je neshvatljivo da ih osporava jedino Kazimir Katalinić! Naravno, ukupni statistički zbir po banovinama i kotarevima odnosno općinama može se smatrati autentičnim, dok se iz broja po vjeri i jeziku — kako su izvršeni popisi 1931. — preračunavanjem u brojeve po nacionalnosti mogu pojaviti razlike, ali ne u njihovu ukupnom zbroju.

Katalinić ukazuje na neke anomalije koje su se pojavile u popisima s brojem Albanaca na Kosovu, Makedonaca, Mađžara i Nijemaca u Vojvodini, te Vlaha u Srbiji i Muslimana u BiH. On, u načelu, ne prihvaća da se osobe na jednom teritoriju različito izjašnjavaju od jednog do drugog popisa, a to je — na žalost — stalna pojava. Eklatantni primjeri različitog nacionalnog izjašnjavanja pojavili su se upravo zadnjih desetljeća, i to 1971. kada su Muslimani proglašeni nacijom, te od 1971. do 1991. Jugoslaveni, i 1991. Regionali (u Istri). Katalinić, na primjer, proglašava Hrvatima sve Muslimane, koji su se izjasnili kao muslimani po vjeri u razdoblju od 1931. do 1948.

Međutim, treba pogledati što se događa u BiH s kretanjem broja Muslimana od 1948. do 1991. (iskazano u tisućama):

	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Muslimani	788	892	842	1.482	1.630	1.905
Hrvati	614	654	712	772	758	752
Srbi	1.136	1.264	1.406	1.393	1.321	1.364

Broj Muslimana povećao se od 1948. do 1991. za 1,117.000, Hrvata za 138.000, a Srba za 228.000, i kao što se vidi, najveća promjena u broju nastala je u 1971. nakon što su muslimani proglašeni nacijom, te je njihov broj od 1961. do 1971. povećan za 640.000, a broj Srba je čak smanjen za 13.000! Osim toga iseljeno je više od 40.000 Muslimana u Hrvatsku, 12.000 u Sloveniju, u užoj Srbiji broj Muslimana se povećao od 6.500 1948. na 174.000 u 1991., a na Kosovu od 9.000 na 58.000!

Iz BiH se iselilo u tom razdoblju više od 200.000 Hrvata u Hrvatsku i oko 250.000 Srba u Srbiju, ali je očito da je najveći udio u povećanju broja Muslimana u BiH nastao izjašnjavanjem Hrvata i čini se ponajviše Srba kao Muslimana, a i u Srbiji je veliko povećanje broja Muslimana, najvjerojatnije, nastalo preopredjeljenjem Srba u Muslimane. Kod popisa 1948. službeno je ustanovljeno da se u Srbiji 87.600 muslimana izjasnilo za Srbe, pa su se ti nakon 1971. ponovno izjasnili kao Muslimani. U BiH se 1948. službeno izjasnilo 72.000 muslimana Srbima i 25.000 Hrvatima, te su se oni ponovno izjasnili 1971. kao Muslimani. Ali tih oko 100.000, koji su se izjasnili 1948. za Hrvate odnosno Srbe nije moglo prirastom narasti na 640.000, koliko se u BiH povećao broj Muslimana od 1961. na 1971., već se može zaključiti da se i povrh toga jedan veći broj Hrvata i Srba, koji su se još ranije tako izjašnjavali, 1971. pa i 1981. i 1991. izjasnio za Muslimane — jer je i između 1971. i 1991. broj Muslimana u BiH povećan za 423.000, a Hrvata pao za 20.000 i Srba za 30.000. Posljedica toga su velike promjene u nacionalnoj strukturi tih triju narodnosti, jer 1948. bilo je Muslimana samo 174.000 više od Hrvata, a 1991. ih ima 1.153.000 više, dok je 1948. bilo Srba 348.000 više nego Muslimana, a 1991. ima Muslimana 541.000 više nego Srba! To dokazuje, da se znatan broj sadašnjih Muslimana ne samo izjašnjavao za Hrvate i Srbe, već i kao katoličke i pravoslavne vjere, jer od onih 1.036.000 koji su se 1948. izjasnili po vjeri kao muslimani nisu mogli narasti na više od 2.200.000 u BiH, Srbiji i Hrvatskoj, a određen broj iselio se i u inozemstvo.

Ta velika muslimanska transformacija je svakako jedinstveni fenomen, koji bi zahtijevao zasebno studijsko istraživanje, ali on može poslužiti i Katalinčiću da vidi ako su one asimilacije, koje su se događale u ranijem razdoblju i koje on naziva »prevarama i falsifikatima«, u stvari, minorne u usporedbi s ovima predočenim za Muslimane, pa ne samo da su one bile moguće zbog nametnutih političkih i drugih okolnosti, već su nastale i zbog osobnih ambicija pojedinaca i grupa ljudi, odnosno političkih stranaka koje su im omogućavale uspješniju afirmaciju u društvu i priredi. Tako je došlo i do ekspanzije albanske nacije nakon što je Kosovo dobilo autonomiju. A nije čudno ni da je određen broj Mađžara, u vrijeme rata, iselio u Baranju i Bačku, koje su bile pod Mađžarskom,

kao ni izjašnjavanje određenog broja zaostalih Nijemaca za Mađare, posebno onih u miješanim brakovima, jer ne smijemo zaboraviti da su do 1918. Baranja, Bačka i Banat bili pod Mađarskom i da je mađarski bio službeni jezik.

4. Upotreba Šematizma Katoličke crkve kao izvora podataka

Prvo treba naglasiti da Šematizam Katoličke crkve uključuje sve svoje vjernike bez obzira na nacionalnost. Tako su u nju u Hrvatskoj i BiH uključeni Slovenci, Česi, Slovaci, Poljaci, Mađari, Talijani i dio katolika Nijemaca. Kako ove narodnosti nisu posebno izdvojene iz objavljenih brojeva, to se iz brojeva za pojedinu biskupiju i ukupno Katoličku crkvu ne može izlučiti broj Hrvata i svake od navedenih narodnosti. Prema tome, za statističko prikazivanje broja stanovnika po nacionalnostima, Šematizam nije uopće upotrebljiv. Uostalom, Katalinić na str. 90. samo navodi »da je došao do rezultata da vjerojatna apsolutna pogreška za područje Hrvatske, prigodom popisa od 3,083.157 katolika iznosi manje od 13.940, tj. manje od 0,45%, a na području Bosne i Hercegovine pro-našao se svega 651.615 katolika, te je vjerojatna apsolutna pogreška manja od 1.600, a relativna manja od 0,25%«. Katalinić ne predočuje svoja izračunavanja, kako je došao iz podataka Šematizma, koji je priredio dr. Krunoslav Draganović 1939., vjerojatno sa stanjem 1938., na stanje broja katolika s 31. ožujka 1931. kako bi došao do uporedivih brojeva, a to je, po mome mišljenju, uopće neizvedivo! Slično je i s izvještajem Ulema Medžilisa iz 1938. za muslimane, što se može zaključiti iz opisa pod 3. Zato uopće ne shvaćam Katalinićevu poviku na mene i Kočovića što smo prihvatili službeni popis stanovništva iz 1931., kada je očito da ni on nije mogao, a nije se ni služio, brojkama iz Šematizma niti Ulema Medžilisa, a ako bi iz tih dokumenata pokušao iskazati brojke po narodnostima, onda bi to mogli biti samo falsifikati, a ne stvarne i istinite izvedenice.

5. Usporedba Katalinićevih rezultata s mojima

Katalinić navodi podatke Zuljića i Bičanića za Hrvate za 1931. godinu, ali se iz njihovih ukupnih brojeva ne vidi kako su do njih došli, niti koliki je njihov broj po republikama i pokrajinama, te se ne može ustanoviti gdje se pokazuju razlike. Uvjeren sam da sam pravilno izračunao broj Hrvata, jer sam od ukupnog broja stanovnika hrvatskog i srpskog jezika od 3,140.241 odbio 632.583 Srbina, 3.000 Crnogoraca/Makedonaca, 3.481 Muslimana i 20.124 Židova i tako dobio brojku Hrvata od 2,481.053. Drugi stanovnici Hrvatske izdvojeni su po svome materinskom jeziku pa stoga ne vidim način na koji se od ukupno 3,430.000 stanovnika Hrvatske 1931. godine može dobiti veći broj od mojeg.

Ipak, Katalinić se odlučio da broj Hrvata 1931. poveća za 23.000, tj. na 2.504.000, i to nije velika brojka, ali se postavlja pitanje kojoj nacionalnosti treba smanjiti brojčano stanje 1931. godine. Međutim, Katalinić

dolazi do mnogo veće razlike u broju Hrvata za 1941., jer on izračunava po maksimalnoj alternativnoj 2.917.000, a po vjerojatnoj 2.825.000 u odnosu na svojih 2.735.000, tj. za 182.000 odnosno 90.000 više od mog broja.

A. USPOREDBA ZA HRVATSKU (BROJEVI U TISUCAMA):

	Podaci Katalinića ^a				Moji podaci ^b	
	Srbi i Crnog.	Hrvati-katolici			Srbi i Crnog.	Hrvati
		Maksi- malno	Mini- malno	Vjero- jatno		
Popis 1931.	633	—	2.504	—	635	2.481
Izračunano 1941.	704	2.917	2.760	2.825	706	2.735
Izračunano 1948.	759	3.121	2.953	3.022	761	2.926
Pripojeno	5	174	174	174	5	174
Vojnici	-12	—	+ 11	—	—	—
Prevare	-4	—	—	—	—	—
Svega 1948.	748	3.295	3.138	3.196	766	3.100
Popis 1948.	547	2.975	2.975	2.975	544	2.975
Razlika	-201	-320	-163	-221	-222	-125
Migracije	64	+ 33	+ 33	+ 33	-60	+ 33
Asimilacije	—	+ 20	+ 20	+ 20	—	+ 20
Demografski gub.	-137	-373	-216	-274	162	-178
Pad priraštaja	10	32	30	31	10	30
Emigrirali	12	30	30	30	12	30
Poginuli	-115	-311	-156	-213	140	-118

To je postigao primjenom prosječne godišnje stope od 1931. do 1941. po maksimalnoj alternativnoj od 1,6%, a po vjerojatnoj na 1,3% prema mojoj od 0,96% koju sam primijenio na broj od 2.481.000. Stopu od 0,96% Katalinić je primijenio za svoju minimalnu alternativu, ali na početnu brojku od 2.504.000 Hrvata. Iz moje knjige^c Katalinić je mogao vidjeti da se službeno registrirana prosječna godišnja stopa nakon 1931. smanjivala i da je 1939. pala na samo 1,1%, odnosno 11 promila kao prosjek za cijelu Jugoslaviju, dok je prosječna godišnja stopa za cijelo razdoblje od 1921. do 1931. bila 1,5%. To znači da se za to razdoblje, u kojem je bila i svjetska ekonomska kriza, nije moglo dogoditi ni kod jedne republike i pokrajine povišenje, već smanjenje stope, a jedino sam kod Hrvatske povišio stopu od 0,90% ostvarenu između 1921. i 1931. na izračunatu 0,96% za razdoblje 1931. do 1941. Također, minimalno sam povišio stopu za Crnu Goru, na osnovi registriranog povećanja broja do godine 1938.^d

^a »Argumenti«, 138., tablica IV.

^b Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu 39, 63 i 144.

^c Vidi na str. 88. grafički prikaz kretanja nataliteta, mortaliteta i nupcijaliteta i na str. 90/91. Pregled kretanja stanovništva i stope.

^d Vidi str. 23., tabela 8.

Ovdje treba još dodati da sam ja za 1941. prihvatio unaprijed izračunan broj geometrijskom progresijom od 15.973.000 za cijelu Jugoslaviju, a ne onaj koji je 1945. godine izračunao Državni statistički ured od 15.839.000, dakle, 134.000 veći, da bi time nadoknadio sve eventualne pogreške učinjene kod popisa 1931. A iz tog broja od 134.000 Hrvatska i BiH dobile su svoj udio povišenja, po mom računu između 40.000 i 50.000.^a Stoga ne mogu naći nikakva opravdanja za Katalinićevo još daljnje povećanje broja Hrvata u Hrvatskoj za 180.000 ili 90.000, kako to on izračunava. Uostalom, kako on prihvaća da je za Hrvatsku primjerena stopa od otprilike 1% za razdoblje od 1921. do 1931. i od 1941. do 1948. (koje uključuje i 3 godine nakon rata kada je registrirana stopa porasla), a povećava je samo za razdoblje između 1931. i 1941., kada je stvarno bila u padu, onda je to ne samo neprimjereno nego je i nerazumno, jer ne postoji nikakva objektivna podloga da se takvo što učini.

B. USPOREDBA ZA BOSNU I HERCEGOVINU (U TISUCAMA):

	Podaci Katalinića ^a			Moji podaci ^b		
	Srbi i Crnog.	Hrvati	Muslimani	Srbi i Crnog.	Hrvati	Muslimani
Popis 1931.	1.012	527	720	1.015	522	718
Izračunano 1941.	1.229	646	910	1.233	631	825
Izračunano 1948.	1.380	724	1.039	1.384	707	999
Vojnici	— 2	—	—	—	—	—
Prevare	— 6	—	—	—	—	—
Svega 1948.	1.372	724	1.039	1.384	707	999
Popis 1948.	1.139	614	788	1.139	614	788
Razlika	— 233	—110	— 251	— 245	— 93	—211
Migracije	— 94	— 32	—	— 94	— 32	—
Asimilacije	+ 75	+ 32	— 97	+ 75	+ 32	— 97
Demograf. gubici	214	110	154	226	93	114
Pad priraštaja	46	22	32	46	21	31
Emigrirali	10	6	5	10	6	5
Poginuli	158	82	117	170	66	78

Kod Hrvatske broj Srba i Crnogoraca Katalinić za 1931. snižava za 2.000, ali to čak nije vrijedno spomena. Međutim, smanjuje broj Srba za daljnjih 12.000 zbog pretpostavljenog broja Srba koji su služili vojsku u Hrvatskoj i povisuje broj Hrvata za 11.000 uz pretpostavku da ih je toliko bilo izvan Hrvatske, tj. u Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori, a vjerojatno ih je veći broj služio u BiH, u Bileći i drugim poznatim vojarnama.

^a Vidi »Gubici...«, 12 i 13.

^b »Argumenti«, 139.

^c »Gubici...« 36 i 61.

ma, a u BiH to ne iskazuje, kao što će se vidjeti kasnije. Međutim, Katalinić »zaboravlja« da su i u 1948. godini također po istom ključu, srpski i drugi vojnici služili u Hrvatskoj i da su Hrvati služili izvan Hrvatske. Stoga, ako popisani broj Srba u Hrvatskoj u 1948. smanjimo za 12.000, onda dobivamo veće gubitke Srba u Hrvatskoj, dakle, ono što on odbija između 1931. i 1948. vraća mu se u većem gubitku Srba 1948., što znači da jedno poništava drugo i dolazi se do ničice, što se broja vojnika tiče. A to vrijedi i za vojnike Hrvate. Zbog toga te vojnike nisam ni uzimao u račun, jer je to izlišno i nije potrebno.

Dalje, Katalinić zbog navodnih »prevara«, koje on ne objašnjava, smanjuje broj Srba za daljnjih 4.000 i tako dobiva broj poginulih Srba 25.000 niži nego što sam ja izračunao. S druge strane, po vjerojatoj varijanti, koju uzima u izračunavanju kao onu »pravu« za dobivanje broja poginulih, on iskazuje 95.000 više poginulih Hrvata u Hrvatskoj tj. 213.000 u odnosu na mojih 118.000, što rezultira iz povišene stope prirasta Hrvata između 1931. i 1941. godine, kako je opisano.

Zato ću sada prikazati za BiH, i zbog nedostatka prostora, samo usporedbu Katalinićeve vjerojatne varijante i svojeg izračuna.

O usporedbi za BiH mogu, na žalost, reći ono isto što sam detaljno opisao kod Hrvatske. Kod popisa 1931. razlike su samo tisuću, dvije, ali ponovno je golem skok u izračunanom broju za 1941. godinu, i to samo kod izračunavanja Hrvata i Muslimana, dok se za Srbe broj neznatno (4000) smanjuje. Dok sam ja stopu ukupno za BiH smanjio s 2,08 ostvarenu 1921. do 1931. na 2,06% od 1931. do 1941., a za Hrvate na 1,9%, Katalinić tu stopu povećava na 2,05%, a kod Muslimana na 2,35% i tako dobiva ove rezultate:

- za Srbe 158.000 zbog odbitka 6.000 za »prevare«, koje uopće ne objašnjava, dok je moj broj za Srbe 170.000;
- za Hrvate Katalinić dobiva 82.000 poginulih, zbog dodavanja popisu iz 1931. 5.000 i povećanja stope 1931.—1941. prema mojih 66.000;
- za Muslimane kod kojih još više povećava stopu prirasta od 1931. do 1941. dobiva 117.000 poginulih, prema mojih 78.000.

Ponovno Katalinić primjenjuje višu stopu za razdoblje od 1931. do 1941. nego što je ona bila između 1921. i 1931. i od one koju je sam izračunao za razdoblje od 1941. do 1948., što je, kako sam kod Hrvatske rekao, ne-logično jer je u cijeloj predratnoj Jugoslaviji 1931. do 1941. stopa bila u padu, a od 1945. do 1948. registrirana stopa bila je u znatnijem porastu. U Tablici I. Vjerojatni broj poginulih, Katalinić dobiva 154.000 više poginulih Hrvata i Muslimana u Hrvatskoj i BiH, za koje on kaže da »po prilici obuhvaćaju bivšu NDH«. Mene zaprepastava da Kataliniću nije poznato kako je u NDH bio uključen i Srijem, koji je 1931. imao oko 250.000 stanovnika, od toga 155.000 pravoslavnih, 70.000 katolika i 25.000 ostalih. A 1948. godine imao je ukupno 240.000 stanovnika, od toga 165.000 Srba, 35.000 Hrvata i 40.000 ostalih.

Na osnovi prednjih dviju tablica za područje Hrvatske i BiH, razlike između Katalinićeve i mojeg izračuna su (u tisućama) ove:

	Katalinić		Ukupno	Zerjavić		Ukupno
	Hrvati	Muslim.		Hrvati	Muslim.	
Hrvatska	213	3	216	118	2	120
BiH	82	117	199	66	78	144
Ukupno	295	120	415	184	80	264
Zerjavić	-184	-80	-264			
Razlika	+111	+40	+151			

Ovdje treba navesti da je po mojem računu u Srijemu poginulo 6.000 Hrvata (i još po 1.000 u Crnoj Gori i na Kosovu), dok je u Srijemu poginulo 28.000 Srba.

Katalinić, na stranici 146. svoje knjige piše: »Ne odbijam metodu bilanciranja, ali mislim da se ne može uvijek i svagdje primijeniti«, i navodi primjer »proizvoljne« pretpostavke da su se Nijemci pretvorili u Mađare. Ako se prikaže izjašnjavanje Nijemaca za Mađare u Vojvodini, to znači da se ukupan broj Vojvodine nije izmijenio, tj. on mora ostati isti. A ako se iz jedne republike ili pokrajine netko iseli u drugu, onda se isti broj mora jednoj dodati a drugoj oduzeti, jer se takvim bilanciranjem između republika i pokrajina ukupan broj za teritorij predratne Jugoslavije ne narušava i ne može doći do udvostručavanja. Dođe li do povećanja broja, kako to čini Katalinić, koji povećava brojke Hrvatske za 96.000, a BiH za 55.000 stanovnika, onda se postavlja pitanje može li se unutar Hrvatske i BiH smanjiti broj drugih narodnosti za gornje brojeve, a to izgleda neizvedivo. Ako pak Katalinić smatra da se postojećem broju stanovnika Hrvatske i BiH treba dodati 151.000, onda — logično — dolazi u pitanje i ukupan broj stanovnika Jugoslavije, a taj on ne osporava. Iz toga slijedi da se cijela konstrukcija njegova računanja time ruši, što dokazuje da je izabrana metoda takva računanja očiti promašaj. Iz toga slijedi i zaključak, ako se za određeni teritorij prihvaća određeni broj, kao ovdje za predratnu Jugoslaviju, onda sve nacionalnosti i sve republike i pokrajine moraju biti podložne bilanciranju, a ne samo negdje i katkada, kako to misli Katalinić.

Katalinić smanjuje broj Srba za Hrvatsku i BiH za 31.000 (moj broj 304.000, a njegov 273.000), na osnovi pretpostavljenih »prevara« koje ničim ne potkrepljuje, te vojnicima, za koje sam objasnio da se njihov broj ne može uzeti samo u račun kod popisa 1931. nego i kod popisa 1948., čime se njihov utjecaj na broj poginulih eliminira. Što se tiče primjedbe, da sam neznatno višu stopu primijenio kod Srba prema onoj za Hrvate, treba reći da je to učinjeno na osnovi podataka objavljenih u Statističkim godišnjacima u kojima je iskazan broj novorođenih i umrlih te prirasta dobiven iz vjerskih ureda i iskazan od 1921. do 1939.¹¹ Čini se također logičnim, da Srbi, koji su većinom živjeli u ruralnim područjima, imaju nešto višu stopu od Hrvata, koji su u znatnom broju živjeli u gradovima.

¹¹ Dr. Kočović u svojoj knjizi od str. 149. do 191. daje detaljan pregled tih podataka, od 1931. do 1939.

6. Neprikladne metode izračunavanja gubitaka

Ovdje treba iznijeti jedan drugi primjer, kako se raznim metodama izračunavanja prirasta stanovništva može doći do posve krivih rezultata i zaključaka. To se može vidjeti iz sljedećeg prikaza:¹²

Republike	Prirast u pojedinim republikama	
	1921.—1931.	1931.—1948.
BIH	+ 433.115	+ 240.212
Crna Gora	+ 48.703	+ 17.145
Hrvatska	+ 361.303	— 8.713
Makedonija	+ 141.234	+ 203.028
Slovenija	+ 98.163	+ 53.840
Srbija	+ 906.473	+ 802.054
Jugoslavija	+1.987.000	+1.307.566

Iz prikaza se vidi da je samo Hrvatska imala u razdoblju od 1931. do 1948. pad, a druge republike prirast stanovništva. Kako su Hrvati većina stanovništva, to implicira da su Hrvati u ratu pretrpjeli najveće gubitke. Međutim, ako se pogleda stanje u Hrvatskoj po narodnostima, kao što je prikazano u sljedećem pregledu (izraženo u tisućama):

Narodnost	Popis 1931.	Popis 1934.	Razlika
Hrvati	2.481	2.801	+ 320
Srbi	633	539	— 94
Ostali	316	156	—160
Ukupno	3.430	3.496	+ 66

onda se dobiva sasvim druga slika i rezultati. U prikazu ukupnog prirasta za pojedinu republiku nisu navedeni popisni rezultati za 1931. i 1948., pa nije moguće ocijeniti kako je dobio pad za Hrvatsku u cjelini, jer na osnovi službenih podataka između 1931. i 1948. pojavljuje se višak od 66.000. Međutim, svrha ovih dvaju pregleda je da se vidi do kako velikih zabluda može dovesti način na koji se prezentiraju brojke. U jednoj višenacionalnoj zajednici, ne može se operirati sa saldom svih nacionalnosti, nego je nužno vidjeti razlike za svaku pojedinu naciju. A ako se tako postupi, kao što sam prikazao, onda se dobije sasvim drugi, ali ispravan rezultat. Na primjer, 90.000 Nijemaca se iselilo iz Hrvatske i 25.000 drugih nacionalnosti, a poginulo je 15.000 Roma i 16.000 Židova. A kod Srba manjak od 94.000 pokazuje se i zbog iseljenja njih 60.000 u Srbiju (od toga u Vojvodinu 50.000).

¹² Bruno Bušić, *Hrvatski književni list* god. 2. br. 15/1969., i Ante Beljo, *Yugencid, Bleiburg, Križni put, Udba*, Zagreb-Toronto, 1990., 10.

Iz sljedećeg primjera izračunavanja gubitaka života Hrvata u drugome svjetskom ratu, koji je izradila »Hrvatska mladež Republike Argentine«, može se ustanoviti kako se primjenom pogrešne metode može doći do podatka da je u tom ratu hrvatski narod izgubio »ukupno jedan milijun duša«. Cjelokupno izračunavanje sadržano je u ovoj tablici:¹¹

PROCIJENJENI GUBICI STANOVNIŠTVA JUGOSLAVIJE 1941.—1945.

Jugoslavija	Br. stanovnika 1948.		Gubitak u ratu			
	proci- jenjen	ustanov. popisom	razlika	u postoc. prema stanovni- 1948.	Stanov. 1948.	Demograf. gubitak u ratu
Ukupno	17.883.939	15.841.506	2.042.373	12,89	100,00	100,00
Slovenija	1.575.800	1.439.800	— 136.000	9,09	9,09	6,50
Hrvatska	4.441.401	3.779.858	— 661.543	17,50	23,86	32,40
Bosna i Hercegovina	3.144.534	2.563.767	— 580.767	22,65	16,18	28,43
Vojvodina	1.706.330	1.640.757	— 65.573	4,00	10,36	3,21
uža Srbija	4.625.727	4.154.175	— 471.552	11,35	26,22	23,09
Kosovo	771.650	733.034	— 38.616	5,27	4,63	1,89
Crna Gora	439.889	377.189	— 62.700	16,62	2,38	3,07
Makedonija	1.178.608	1.152.966	— 25.622	2,22	7,28	1,25

¹¹Prema službenim Jugoslavenskim podacima u razdoblju 1941.—1948. manjka na narodnosnom području Hrvatske, uključujući Bosnu i Hercegovinu, Sandžak, Srijem i Bačku oko 1.350.000 stanovnika, od toga otpada oko 350.000 na pravoslavno pučanstvo. Prema tome izgubio je hrvatski narod tijekom rata i odmah iza njega ukupno jedan milijun duša.

Kao što se vidi usporedbom procijenjenog broja stanovnika s brojem popisnog za godinu 1948., dobiven je broj od 2.042.373 »gubitaka u ratu«, tj. izgubljenih života, iako je za svakoga tko se bavi demografijom jasno da taj broj predstavlja samo demografske gubitke, od kojih treba odbiti broj iseljenih, te smanjenje nataliteta, tj. prirasta uzrokovanog ratnim prilikama. Moji demografski gubici su približni gornjima, tj. 2.022.000, broj iseljenih 669.000 (od toga 425.000 Nijemaca), te 326.000 smanjeni prirast pa su stoga ukupni gubici života na teritoriju bivše Jugoslavije 1.027.000. Ne može se prosuditi je li to učinjeno iz neznanja ili namjerno, ali je očito da je rezultat u navedenoj tablici dobiven na pogrešan način te je stoga neispravan i neprihvatljiv. Očito je, također, da Hrvatska mladež Argentine, po uzoru na Kazimira Katalinića, ubraja sve Muslimane u Hrvate, pa i one sa Sandžaka, koji nije bio u NDH.

Svakako, objavljivanje tako velikih gubitaka Hrvata, tj. Hrvata i Muslimana u drugome svjetskom ratu, koji su vrlo daleko od stvarnih, ne

¹¹ Hrvatska mladež Argentine, Buenos Aires, 1992., 281.

može nikome biti od koristi, već samo stvara zabludu i nepotrebno ogorčenje naših ljudi, posebno onih u iseljeništvu.

Da se može doći do velikih zabluda ako se promatra samo ukupan broj stanovnika za jedan teritorij, uočljivo je i na primjeru Vojvodine. Iz Vojvodine se iselilo oko 300.000 Nijemaca, a doselilo oko 260.000 Srba, pa prema tome razlika od 40.000 ništa ne pokazuje kako je do nje došlo i ne može se kao takva koristiti u nikakove svrhe.

Moram spomenuti, da — na žalost — većina naših demografa prikazuje samo »migracijski saldo« koji je zapravo neupotrebljiv za znanstvena istraživanja.

7. Korištenja »propagandističkih partizanskih žrtava«

Katalinić mi zamjera da sam uopće došao na ideju korištenja, odnosno kako on kaže »pabirčenja« iz monografija i drugih publikacija koje su objavljene u raznim jugoslavenskim ustanovama o broju žrtava rata, te kaže da je »prava šteta što je prvom dijelu svoje knjige dodao i drugi«, jer to »oduzima vrijednost i vjerodostojnost ovom dijelu njegove knjige«. Meni je neshvatljivo to što Katalinić ne uvida da je taj materijal iz »partizanskih« izvora i, po njegovu mišljenju, »napuhanih« brojeva predstavljao najuvjerljiviju potvrdu, da su moja statistička izračunavanja bila čak nešto viša nego što se moglo dobiti iz tih napuhanih brojeva, te da nikako ukupne ratne žrtve u drugom svjetskom ratu na predratnom teritoriju Jugoslavije ne mogu biti veće od jednog milijuna. Naime, upravo su ti »partizanski« krugovi, počev od Tita — koji je prvi objavio tu famoznu brojku 1,7 milijuna žrtava još u svibnju 1945. — uporno branili tu brojku državnim autoritetom, pa su oni, kao dr. F. Tuđman, koji je još ranije pokušao osporiti tu brojku, dospjeli u zatvor, što su i za mene mnogi predviđeli. Međutim, moja veoma detaljna dokumentacija iz »njihovih« izvora nije pružala mogućnost da se moje brojke iz ta dva izvora ospore, pa nije bilo nikakvih službenih reakcija na moju knjigu.

Ni sam Katalinić, što se tiče ukupnih žrtava, ne osporava moju brojku, ali on jedino želi dokazati da su hrvatske i muslimanske žrtve na teritoriju bivše NDH veće, a u račun ne uzima Srijem, pa već time umanjuje gubitke Srba za 28.000. On gubi iz vida, što i sam kaže, da su Srbi u borbama morali imati veće gubitke jer se vojska NDH borila pod povoljnijim uvjetima. Naime, sve velike ofenzive protiv partizana vodile su se uz veliko sudjelovanje njemačkih i djelomično talijanskih vojnih snaga i one su nanijele Srbima velike gubitke (Nijemci oko 45.000, a Talijani oko 15.000). Osim toga iz tih »partizanskih« dokumenata mogao sam ustanoviti koliko je Srba, Hrvata, Muslimana i drugih poginulo kao borci, da je 20.000 Srba odvedeno u njemački logor u Zemun i još 12.000 Srba i 12.000 Hrvata ubijeno u inozemstvu. Nadalje, iz tih podataka dobio sam brojke Srba umrlih od tifusa (25.000), čime sam mogao dokazati da u Jasenovcu nije moglo biti ubijeno više od 50.000 Srba, što bez tih podataka ne bi bilo moguće ustanoviti. Dalje, mogao sam ustanoviti da je velik broj Srba ubijen u Srbiji u logorima i stratištu Jajinci, a isto tako i za druge republike i pokrajine.

Također, koristeći se tim podacima za Hrvate i Muslimane, po odbitku onih koji su izgubili živote kao partizanski borci, u logorima u Njemačkoj, Italiji, na istočnom frontu i pod drugim okolnostima, mogao sam doći i do broja koji su vjerojatno izgubili živote u Bleiburgu i u svezi s Bleiburgom i na križnom putu, što nikako ne bi bilo moguće ustanoviti iz samih statistički izračunatih rezultata. A koristio sam se i drugim izvorima.⁴

Zato smatram da je moj trud oko prikupljanja i analiziranja sveukupnih gubitaka bio ne samo koristan nego prijeko potreban da se gubici po republikama i za cijelu predratnu Jugoslaviju raščlane po vrstama i lokacijama kao i uzročnicima gubitaka života.

ZAKLJUČAK

Smatram da sam analizom Katalinićevih argumenata iznio dovoljno dokaza o njihovoj neprihvatljivosti kako glede pojedinih pitanja tako i iznesenih argumenata u cjelini.

Tražeći pogreške kod drugih, on sam upada u najveću pogrešku, kad neprimjereno povećava priraste Hrvata i Muslimana u Hrvatskoj i BiH, dok istodobno snizuje prirast kod Srba, i to upravo za razdoblje između 1931. i 1941. za koje službena statistika bilježi pad prirasta na cijelom području predratne Jugoslavije. Katalinić sve to čini da bi zadovoljio svoju davno zasnovanu fiksnu ideju, još u Buenos Airesu, o velikim gubicima Hrvata i Muslimana, posebno onima povezanim s tragedijom kod Bleiburga i križnog puta.

Uostalom, čitatelji će sami moći ocijeniti jesu li ta njegova izračunavanja povećanja gubitaka Hrvata i Muslimana objektivna i realna.

SUMMARY

ARGUMENTS WITHOUT FOUNDATION

The goal of this article is to bring forth arguments to Kazimir Katalinić's book. Katalinić applied for Croats and Muslims an increase in growth rate during period 1931–1941 while the official data show a decline in the growth rate for the same period.

This miscalculation was the principal reason for Katalinić's enlargement of the number of war victims among Croats and Muslims. Using the argumentation advanced in his book, the author demonstrates why Katalinić's calculation is unreasonable and unacceptable.

⁴ Vidi moj napis: »Žrtve oko Bleiburga i na križnom putu«, objavljen u publikaciji *U Bleiburgu iskra* u izdanju *Vidokrug*, Zagreb, 1993.